

УДК 343.236.1

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.45>**Назар Павлів,**

студент III курсу

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН

У статті під назвою «Проблематика питання замаху на злочин» передбачено, що безпека людини та громадянина для держави є вагомим обов'язком, тому кожен злочинець має понести кримінальну відповідальність за порушення безпеки у державі. У тексті статті насамперед ідеться про значення поняття «замах на злочин» у кримінальному праві. Роз'яснюються види замаху на злочин із застосуванням їх на практиці. У цій статті оглянуто проблему будь-якого типу замаху як злочинного діяння, досліджено законодавство щодо цього феномена, а саме безпосередню точність пояснення відповідальності за злочинне діяння. У статті переглянуті проблематичні проблеми замаху в окремих типах правопорушень. Аргументовано висновок щодо цього питання, що характерні риси періоду замаху в правопорушенні зумовлені не тільки системою складу правопорушення, однак і відмінними рисами, тим, що по суті вчинена протизаконна дія.

Ця стаття розрахована на визначення складу такого злочину, як замах на цей самий злочин, який передбачений Кримінальним кодексом України. У кримінальному праві замах на злочин є доволі поширеним видом злочину. Перш за все необхідно перебачити основні риси та відмінності від інших суміжних злочинів, надати йому індивідуального характеру. Питання замаху на злочин розглянуто не тільки з позицій законодавства, а також відповідно до міркувань українських правознавців. При цьому кожен з науковців оцінює проблематику скоєння такого злочину, як замах на злочин, по-різному. Тому вишикає необхідність аналізу їхніх міркувань та надання узгодженого висновку. Відповідно до змісту статті передбачено, за якою нормою закону злочинець понесе кримінальну відповідальність за скоєння замаху на злочин. Для більшого розуміння складу злочину та його характерних рис у статті вишикає необхідність навести приклади.

Ключові слова: замах на злочин, кримінальна відповідальність, формальний склад злочину, усічений склад злочину, альтернативний умисел, види замаху.

Постановка проблеми. Необхідно зазначити, що натеper статистика злочинності є важливою для підвищення рівня безпеки населення. Українське законодавство має нормативне закріплення кожного злочину, який має бути покараний та за який настає кримінальна відповідальність. Але не всі злочини є до кінця закінченими, завершеними або такими, що набули бажаного результату для злочинця. Одним із вищезазначених видів є замах на злочин, який нормативно закріплений у ст. 15 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Виклад основного матеріалу. У концепції кримінального права приймається рішення щодо проблеми про можливість замаху в різних типах правопорушень у зв'язку з системою складу, особливостями здійснення соціально небезпечного діяння, а також іншими умовами. Таким чином, зокрема, Л.С. Щутяка відзначає, що на теоретичному рівні посягання ймовірно в кожному злочинному діянні, що здатне бути вчинено з прямим умислом. У такому разі, на його думку, незважаючи на труднощі доведення, у правозастосовчій практиці майже не

трапляються епізоди кваліфікації дій, подібних до замаху, в здійсненні правопорушень лінією бездіяльності, так названих правопорушень з «усіченим» складом, у який спосіб іменованих деліктами формування загрози [2, с. 231]. Певні експерти вважають, що система складу злочину не встановлює здатності замаху як злочинне діяння, що дозволяють імовірність замаху в злочині не тільки з матеріальним, проте також із формальним складом. Згідно з думками інших експертів кримінального права щодо цього питання, то можна зазначити, що посягання неможливе в тих правопорушеннях, у стороні яких є тільки один необхідний критерій – дія.

Тому з огляду на вчення науковців, можна сказати, що, як правило, тоді, коли таке діяння ще не почало виконуватися, то виникає лише готування до злочину, коли ж воно виконане – виникає одразу закінчений злочин. Аналізуючи можливість замаху на злочини з формальним складом, окремі дослідники вважають, що замах неможливий лише на ті злочини з формальним складом, які належать до різновидів так званих усічених складів [3, с. 325].

Вважаю, що характерні риси етапу завершення правопорушення дуже впливають не тільки на характерні риси системи його складу. Оскільки на тривалість правопорушення насамперед дуже впливають інші умови, зокрема, тривалість у період соціально небезпечного діяння, характерні риси предмета кримінально-правового захисту, а також система заподіяння цього предмета шкоди. Крім того, система складу злочину не встановлює здатності замаху в належне злочинне діяння. Правопорушенням із формальним складом, у тому числі іменованих усіченими складами правопорушень, всім без винятку властива конкретна тривалість соціально небезпечного діяння в певний період. Присутність вищезазначеного явища в певний період визначає безпосередньо його тривалість, встановлює характерні риси формування небезпеки предметів кримінально-правового захисту. У такому аспекті необхідно погодитися із судженнями тих науковців, які не тільки дозволяють імовірність замаху в правопорушеннях із формальним складом, однак також встановлюється присутність такого, що ймовірність замаху в злочинних діяннях із формальним складом зумовлюється насамперед справжністю тривалості протизаконної дії.

Так, наприклад, такий злочин, як розбій, склад якого, як правило, називають усіченим, також триває певний період часу і цілком можна уявити ситуацію, коли він буде перерваний з причин, які не залежать від винного. Наприклад, винний ззаду замахнувся палицею для удару по голові потерпілого з метою заволодіння його майном, але сторонній перехожий заблокував удар. На мій погляд, у таких випадках діяння винного потрібно кваліфікувати як замах на розбій. Можливість замаху на злочини з формальним складом доводиться також з урахуванням можливої помилки винного в об'єкті посягання, знаряддях злочину або фактичних ознаках діяння. Так, зокрема, якщо особа помилково вважає, що носить із собою бойову вогнепальну зброю, яка насправді є непридатною для стрільби, є всі підстави для притягнення її до кримінальної відповідальності за замах на скоєння злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК України [1]. Аналогічна ситуація, коли винний помиляється щодо придбаної ним речовини, яку вважав наркотичним засобом. Навіть під час вимагання можливої замаху, бо і вимога триває певний період у часі. Наприклад, винний поштою надіслав потерпілому листа з вимогою про передачу йому майна і відповідними погрозами, проте лист було знищено до того, як його прочитав потерпілий. Наведений приклад також свід-

чить про замах на вимагання, яке деякі вчені також відносять його до усічених складів злочинів.

З огляду на специфіку формування суспільної небезпеки в злочинах, які передбачають серед обов'язкових ознак настання певних наслідків, замах на них виникне, якщо реалізацію злочинного наміру винного було перервано з причин, незалежних від його волі, до моменту настання відповідних наслідків, а отже, реального спричинення шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. Щодо злочинів, суспільна небезпека яких не визначається настанням певних наслідків, замах на них виникне в тих випадках, якщо реалізацію злочинного наміру винного було перервано з причин, незалежних від його волі, до моменту остаточного створення діянням загрози спричинення істотної шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. Звісно, йдеться про реалізацію злочинного наміру у діянні, яке є ознакою об'єктивної сторони відповідного складу злочину. У кримінально-правовій літературі питання про те, чи можливий замах у формі пасивної поведінки шляхом бездіяльності, є спірним. Певним чином загострюється ця проблема неточною позицією законодавця в чинному КК України. Так, у ч. 1 ст. 15 КК України під час формулювання загального поняття «замах на злочин» застосовується термін «діяння», що дає підстави для висновку про те, що замах на злочин можливий і у формі дії, і у формі бездіяльності. Водночас у ч. 2 ст. ч. 3 ст. 15 КК України під час визначення поняття «закінчений та незакінчений замах на злочин» законодавець використовує термін «дія», що дає змогу зробити протилежний висновок. У теорії кримінального права з приводу зазначеної проблеми були висловлені різні точки зору [1].

Так, зокрема, свого часу М.С. Таганцев відстоював положення про те, що замах на злочин можливий лише у формі дії. Обґрунтовував свою думку вчений тим, що злочинна бездіяльність завжди залежить від настання певних умов, найчастіше певного моменту часу, а тому вся діяльність особи, яка передує цьому моменту, є байдужою, а з настанням цього моменту одразу виконується певний склад злочину [4, с. 126–128]. Інші вчені вважають, що замах можливий і у формі пасивної поведінки особи. Погоджуючись із тим, що замах на злочин можливий шляхом бездіяльності, А.В. Наумов вважає, що аргументація такого висновку має ґрунтуватися винятково на розумінні сутності пасивної поведінки, яка є ознакою об'єктивної сторони відповідного складу злочину, оскільки будь-яка активна поведінка, яка передувала

бездіяльності, для вирішення цього питання не має кримінально-правового значення. Підтримуючи думку про можливість вчинення замаху на злочин шляхом бездіяльності, В.О. Навроцький вважає, що попереднє вчинення дії, спрямованої на те, щоб ухилитися від очікуваної поведінки, є реалізацією злочинного наміру і початком виконання об'єктивної сторони певного злочину. Тому, на думку вченого, помилкова теза про те, що вся діяльність особи до моменту, коли вона зобов'язана була діяти, є, з точки зору кримінального права, байдужою. Це тим очевидніше, вважає В.О. Навроцький, стосовно посягань, які полягають в ухиленні від виконання покладеного обов'язку, коли акту бездіяльності неодмінно передують певні активні поведінки [5, с. 103].

Аналізуючи вказану проблему, на мою думку, насамперед необхідно зазначити те, що для злочинів, об'єктивна сторона яких полягає в бездіяльності, характерне те, що реалізація об'єктивної сторони розпочинається лише в момент виникнення у винного обов'язку вчинити певну дію. До того як в особи виникне відповідний обов'язок, об'єктивної сторони складу не існує. Тому неточною вважаю позицію В.О. Навроцького, який вважає, що попереднє вчинення дії, спрямованої на те, щоб ухилитися від очікуваної поведінки, є реалізацією злочинного наміру і початком виконання об'єктивної сторони певного злочину. Водночас помилковою, на мій погляд, є і позиція А.В. Наумова, який стверджує, що вся активна поведінка, яка передувала бездіяльності, не має кримінально-правового значення. Якщо для об'єктивної сторони складу злочину характерна пасивна поведінка особи, то попереднє вчинення особою дії не може розглядатися як початок реалізації об'єктивної сторони, навіть якщо така дія була необхідною умовою вчинення бездіяльності.

Проте така попередня активна поведінка особи цілком може розглядатися як готування відповідного злочину. Що ж до проблеми, чи можливий замах на злочин у формі бездіяльності, я підтримую думку тих учених, які дають позитивну відповідь на це питання. Адже здебільшого, конструюючи склади злочинів, ознакою об'єктивної сторони яких є бездіяльність, законодавець вказує і на злочинні наслідки, запобігати яким повинна була особа своєю активною поведінкою [6, с. 2–12].

Отже, за бездіяльністю визнається такий же спричиняючий характер, як і за дією. Тож цілком можна змодельовати ситуацію, коли особа свідомо не вчиняла певну дію, яка від неї вимагалася, бажаючи настання суспільно

небезпечного наслідку, настанню якого все ж таки перешкодили інші особи. Наприклад, особа свідомо вирішила не надавати допомогу потерпілому, який опинився в небезпечному для життя стані, і не повідомляти про такий стан належним установам чи особам, усвідомлюючи реальну можливість спричинення потерпілому тяжкого тілесного ушкодження. У таких випадках, на моє переконання, є всі підстави притягувати винного до кримінальної відповідальності за замах на злочин, передбачений ч. 1 ст. 136 КК України «Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані», якщо запобігти спричиненню тяжкого тілесного ушкодження вдалося завдяки своєчасному втручанням інших осіб [1]. З урахуванням можливої помилки щодо фактичних ознак, якими характеризується злочинна поведінка особи, замах можливий і в тих випадках, які вчиняються у формі бездіяльності, об'єктивна сторона яких не передбачає обов'язкове настання суспільно небезпечних наслідків. Наприклад, особа вважає, що для незаконного зберігання їй передали наркотичний засіб, тоді як фактично отримана нею речовина до таких не належить [7, с. 158].

Висновок

З цієї причини я вважаю, що вирішення цієї проблеми цілком залежить від осмислення знаходження цих психологічних дій, які відбувалися в період здійснення правопорушення з іншим задумом. Безумовно, в разі якщо висловити згоду із тим, що інший задум вважається різновидом безпосереднього задуму, то є причини для того, щоб ставити винному присутність замаху із подібним тяжким задумом, що він мав на увазі. Але висновок про те, що інший задум вважається різновидом безпосереднього задуму, є досить дискусійним. Багатоваріантність прогнозу вважається підтвердженням того, що злочинець не впевнений з приводу того, той чи інший безпосередній результат буде зумовлений його вчинками. У такому разі період, так само як і наявність неконкретизованого задуму, коли суб'єкт передбачає неминучість настання найменшого з інших результатів, на обов'язкове настання якого також розраховує в період здійснення соціально небезпечного діяння.

Вважаю, що сутність прогнозу результатів присутності альтернативного умислу, про що було зазначено вище, незважаючи на те, що хоча і є найбільш конкретизованим, однак мало чим виділяється від неконкретизованого умислу. У такому разі можна говорити, що іменованій альтернативний задум (інший задум) вважається синтетичною

академічною системою, що включає різний психологічний підхід особистості до результатів своєї поведінки. У психологічному значенні іншого задуму, крім того, поєднуються компоненти прямого та непрямого умислу. Порівняно з найменшою неминучістю, але очікуваною з метою винного результату, можна говорити про наявність безпосереднього задуму (прямого умислу), але за інших результатів є всі причини говорити про психологічні стосунки, що охоплюються визначенням непрямого умислу. Безпосередньо подібне уявлення психологічного знаходження щодо присутності альтернативного умислу дає можливість знайти вирішення проблеми про кваліфікації замаху з подібним задумом. Позаяк прямий умисел у подібних варіантах властивий тільки найменшому результату з передбачуваних винуватим, висока кваліфікація замаху присутності іншого задуму (альтернативного) має здійснюватися безпосередньо за цим найменшим результатом, неминучість настання якого передбачалася особистістю.

It is possible to resolve the "problematic issue of pollution of criminal situations", but this means that the security of man and citizen, in order to remain important, is probably a criminal who has a criminal responsibility for security in the state. In the text of the article "Problems of assassination of criminals" the primary language should speak about the concept of "attempted crime" in criminal rules. Visible attempted crimes are explained in practice. We believe that the problem has always been identified in criminal enforcement, examining the law, adhering to this phenomenon, and it is very important to explain that the level of security is unsuccessful. In the report, look at the problematic problems of assassination in different types of offenses. Arguably considers the question that the characteristic features of periodic encroachment on the offense of footwear, and not only the system, which is executed by the offense, are also distinctive features that are significant results of counteraction to the law.

This article is intended for someone such a criminal as an attempt on the criminals themselves, which turned out to be the Criminal Code of Ukraine. In the criminal rule, attacks on an attacker are quite expressive attackers. First of all, you need to review the main features and differences from other related attackers, clarifying the identity of the individual. The issue of assassination attempt was revealed not only from the standpoint of legislation, but also from the point of view of Ukrainian lawyers. Thus interesting scientists noted problems, which studied such crime as crime in different ways. Therefore, it is important to consider that their reasoning and those who point to the benefit. The answer to the change in this question "Problematic issue of pollution of criminal situations" is applied according to which norm of the law a criminal will bear criminal responsibility for the subjugation of encroaching upon a crime. For greater development of criminal and its characteristics in the following need reliable examples.

Key words: attempted crime, criminal liability, formal corpus delicti, truncated corpus delicti, alternative intent, see attempt.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25–26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Курс кримінального права. Загальна частина. Т. 1: Вчення про злочин : підручник для вузів / Під ред. Н.Ф. Кузнецової, І.М. Тяжкової. Москва : Изд-во ІКД «Зерцалов», 2002. 624 с.
3. Энциклопедия уголовного права. Издание профессора Малинина, Санкт-Петербург. Т. 5: Неоконченное преступление, 2006. 464 с.
4. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ : Хрінком Інтер, 2006. 704 с.
5. Раго А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. Санкт-Петербург : Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. 304 с.
6. Щутяк Л.С. Кримінальна відповідальність за замах на злочин за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Львів, 2002. 18 с.
7. Тер-Акопов А.А. Злочин і проблеми нефізичної злочинності в кримінальному праві. Москва : Юркнига. 480 с.